

«QUBLA ARAL BOYI ARXEOLOGIIYASI, ETNOGRAFIYASI, DEREKTANIWI, TARIYXNAMASI HÁM TARIYXINIŃ AKTUAL MÁSELELERI» ATAMASINDA XALIQ ARALIQ ILMIIY-TEORIYALIQ KONFERENCIYA MATERIYALLARI

TARIYX PÁNIN OQITIWDÁ SHAXS RUWXIYLIĞIN QÁLIPLESTIRIW TEXNOLOGIYALARI

Alimov Quwanışbay Tursinbekovich
*Ájiniyaz atındağı Nókis Mámleketlik
Pedagogikalıq Institutı oqıtıwshısı*

Biz dúnya ilim-páni, insaniyat tsivilizatsiyası rawajlanıwına múnásip úles qosqan ullı babalar áwladı ekenimizdi hesh qashan umıtpawımız lazım. Bar kúsh hám imkaniyatlarımızdı, ilimiy potencialımızdı áne-jurtimiz rawajına, xalqımız párawanlıgın támiyinlewge jumsawımız shárt. Prezidentimiz jaslarğa qarata: «Sizlerdi Ózbekstannın yeń úlken baylıǵı, biybaha gáziynesi, dep bilemen. Sizler úshinshi Renessans dáwiriniń tiykarshısı sanalasız», dep atap ótken bolsa, Jurtbasshimızdın bul pikiri Múrájatta óziniń ámeliy tastıyǵın taptı. Onda: «Biz óz aldımızǵa mámleketimizde úshinshi Renessans tırnaǵın qalar yekenbiz, bunıń ushın jańa Xorezmiyeler, Beruniyeler, Ibn Sinolar, Nawayi hám Baburlardı tárbiyalap beretuǵın ortalıq hám sharayatlardı jaratıwımız kerek», dep atap kórsetiledi[1].

«Tariyx» pániniń oqıw programması hám sabaqlıqlarında patriotlıq, isbilermenlik, ğayratlılıq, ideologiyalıq immunitet, miyır-aqıbetlılıq, juwapkerlılık, tolerantlıq, huqıqıy mádeniyat, innovciyalıq pikirlew, miynetsúygıshlık sıyaqlı kónlikpelerdi qáliplestiriwge ayırıqsha járdem berilgen. Atap aytqanda, bunda milliy dástúrler, ullı oqımışlılardın turmıs hám jolları, dóretpeleri, zamanlas qaharmanlardın iskerliginen ibrat retinde keń paydalanılǵan. Temalardı oqıtıwda búgın jáhán kóleminde keń tarqalǵan «Joybar tiykarında oqıtıw», «Qızıǵıwshılıqlar tiykarında tálım beriw», «Art-fest», «Úlǵı kórsetiw», «Misallar arqalı oqıtıw», «jaǵdaylardı analiz qılıw» sıyaqlı tálım beriwdiń aldınǵı texnologiya hám usılları qollanılǵan.

Metod (grekshe «metodos»- jol) tárbiya maqsetine erisıwdın jolı. Mektep ámeliyatına qollanılǵanda, metodlar - bul tárbiyalanıwshilerdiń sanasın, shıdamlılıǵı, sezimleri hám adesine tásir etiw usılları bolıp tabıladı.

Tariyx sabaǵınıń ulıwma jańa metodların jaratılıwına qandayda bir tárbiyashiniń kúshi jetpeydi. Metodlardı jetilistiriw mashqalası mudami ámelde bolǵan, hár bir tárbiyashi óziniń múmkinshiligine kóre onı sheshedi, tárbiya procesiniń anıq shárt-sharayatlarına uyqas túrde óziniń jeke kóz-qarasın ańlatıw tiykarında ulıwma metodkanı bayıladı. Tárbiya metodların bunday jeke jetilistiriw tárbiya usılları dep ataladı. Texnologiyalar - ulıwma metoddın bir bólegi, bólek háreketi, jáne de anıqlawshı. Obrazlı

«QUBLA ARAL BOYI ARXEOLOGİYASI, ETNOGRAFIYASI, DEREKTANIWI, TARIYXNAMASI HÁM TARIYXINIŇ AKTUAL MÁSELELERI» ATAMASINDA XALIQ ARALIQ ILMİY-TEORIYALIQ KONFERENCIYA MATERIYALLARI

aytqanda, usıllar - bul qoyılğan maqsetke tezirek erisıw ushın tárbiyashi óziniń tárbiyalanıwshilari menen jol ashatuǵın úyrenilmegen jol. Eger onı basqa tárbiyashilar da paydalana baslasa, ol jaǵdayda az-azdan usıllar keń ústınlı jollar - metodlarǵa aylanıwı múmkin. Tárbiya metod hám usılların bilıw, olardı tuwrı qollay alıwdı iyelew - bul pedagogikalıq uqıp dárejesin belgıleytuǵın zárúrli xarakteristikalardan biri[2].

Elimizde joqarı mádeniyatlı, ámeliy kásiplik kónlikpege iye, tárbiya, oqıtıw metodların hám bahalaw normaların puqta iyelegen zamanagóy pedagog kadrlardı qalıplestiriw protsessleriniń nátiyjeliligın arttiriw oǵada áhmiyetli. Ámeliyatda tárbiya quralları túsiniǵı de ajratıladı. Usıllar degende tásir kórsetiwler birligi, qural degende, usıllar jıyındısı túsınıledı. qural - bul usıl da emes, metod da emes. «Mısalı, miynet - tárbiya quralı, biraq onı kórsetıp beriw, miynetti bahalaw, jumıstaǵı qáteni kórsetiw - bul usıllar. Sóz (keń mániste) - tárbiya quralı, biraq replika teńew - usıllar. «Bunıń menen baylanıslılıqta geyde tárbiya metodları qoyılğan maqsetti umanlı ámelge asırıw ushın paydalanılatuǵın usıl hám qurallar sisteması retinde anıqlanadı. Tap sonıń menen birge metoddıń dúzilisinde usıllar hám qural álbette bar boladı.

Tárbiyashiler tásir etiwdiń bala ózligine uyqas usılın eń maqul túsetuǵın usılın tańlap alıwı, onıń shaxsın ózgerıwı ushın kerekli shárt - sharayat jaratıwları kerek. Tárbiya usılları hár bir balaǵa hár qaysı balalar jámaátine bólek munasábette bolıwdı názerde tutadı.

Tariyx sabaǵı etika, ádep hám tárbiyanıń quramalı barlıq qırların ózinde sáwlelendiredi. Tariyx sabaǵında hár qıylı tárbiya usılları hám qurallarınan paydalanıladı. Bul usıl qurallar júdá reń-báreń bolıp, kóp tárepleri menen ilimiy pedagogikanıń qalıplesıwinde de óz tásirin kórsetken.

Tariyx sabaǵında túsındiriw, násiyat beriw, ibrat bolıw, jazalaw (atap ótiw, dákki beriw kek saqlatpaw, eskertiw beriw hám t.b.) siyaqlı shaxs ruwxıylıǵın rawajlandırıwshı hár túrlı metodlar bar bolıp tabıladı. Bul toparǵa oqıwshılarda ilimiy dúnyaǵa kózqaras, isenimi, ruwxıy hám sıyasıy ideyalardı qalıplestiriw maqsetinde olardı sanasın, sezimleri hám shıdamlılıǵına tásir kórsetiw metodları kiredi. Bul topar metodlarınıń mánisi, olar arqalı jámiyet oqıwshılar sanasına qanday talaplar qoyıp atırǵanı jetkiziledi.

Túsındiriw bul social sananı qalıplestiriwde eń kóp isletiletuǵın metod bolıp tabıladı. Túsındiriwdiń mánisi oqıwshıǵa qoyılğan talaptı, waqiyalardı, háreketlerdiń social, etikalıq, estetik mazmunın jarıtadı hám oqıwshılarǵa duyalıq bilimlerdi iyelewde, sanalı intızamdı, joqarı mádeniyatlı milliy ózlikti ańlawda tárbiyalawda járdem beriwden ibarat. Túsındiriwde oqıwshılarǵa mámleketimiz puqarasınıń óz mámleketine salıstırǵanda huqıqlar hám minnetler menen baylanısqanlıǵı, ol jasaw hám etika

«QUBLA ARAL BOYI ARXEOLOGIIYASI, ETNOGRAFIYASI, DEREKTANIWI, TARIYXNAMASI HÁM TARIYXINIŃ AKTUAL MÁSELELERI» ATAMASINDA XALIQ ARALIQ ILIMY-TEORIYALIQ KONFERENCIYA MATERIYALLARI

normalarına sanalı ámel qılıwı, miynet hám jámáatte aktıvlıktı, ruwxıy jetiklik haqqında informaciya beriledı. Bunda mámleket bayraǵına, gerbine, maqtaw qosıǵı, konstitusiyasına sadıqlıq ruwxında tárbiya beriwdiń áhmiyeti úlken.

Mektepte oqıwshılardıń gárezsiz iskerligi, jumısı pedagogikalıq jámáat bul jumısqatayın bolsa ǵana oqıtıwshılar hám oqıwshılar ortasında óz-ara tereń húrmet, qayırqomlıq, isenim bolǵan sharayatta ǵana payda bolıwı múmkin.

Juwmaq etip sonı aytıw múmkin, joqarıda tariyplep berilgen tariyx sabaǵında tárbiyanıń ulıwma metodları oqıwshılarǵa pedagogikalıq tásir kórsetiw metodların hámme sin qamtıp ala almaydı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar dizimi

1. Úzliksiz mánaviy tárbiya koncepciyası 2019-yil 3-maydagi PQ-4307-son [qarori](#)
2. Abdumurod Tilavov: «Tariya kitobi» 1-juz «Yurist-media markazi» nashriyoti 2019 yil